Mozes in de Bijbel, Tora en Koran
Van Loopik, Wessels en Goosen

Een 'nieuwe richting van commentaren bij de Bijbel'. Dat is wat de uitgave van *Mozes in de Bijbel, Tora en Koran*, beoogt; een weergave van de Bijbeltekst (in de NBV) met een kort commentaar vanuit joods, islamitisch en christelijk cultuur-historisch perspectief, verzorgd door een judaicus (Van Loopik), een islamoloog (Wessels) en een kerkhistoricus (Goosen). Er is gekozen voor de uitgave van de eerste vijf boeken van de bijbel, de zgn. Pentateuch. Aan elk Bijbelboek gaat een korte inleiding vooraf. 'Van christelijke zijde is niet gekozen voor een dogmatischh-theologische beandering', maar een cultuur historische. De nadruk ligt sterk op opvallende vertolkingen van bijbelfragmenten in beeldhouw- en schilderkunst. Hoewel de uitgever dit in de inleiding niet expliciet aangeeft, lijkt een uitgave van andere bijbelboeken tot de mogelijkheden te behoren, mocht dit deel aanslaan.
Het gaat in het commentaar vooral om 'het benoemen van een enkele, in het oog springende, centrale verwerking of thematisering.' Het biedt geen uitvoerige exegese van de bijbeltekst. Zo gaan de commentaren bij het boek Genesis bijvoorbeeld in op thema's als de schepper en de schepping, Adam, het paradijs, de broedermoord en de profeten, met Abraham als belangrijkste etc. Rondom 'Leviticus' staan de praktijk en theologie van de offers centraal.

Op het eerste gezicht vond ik het een veelbelovend project. In een tijd van polarisatie en van op het oog soms botsende culturen zullen we kennis moeten nemen van andere geloofstradities. Daar zou dit boek bij kunnen helpen.
Tegelijkertijd vraag ik me af of deze doelstelling werkelijk gerealiseerd kan worden. *Mozes in Bijbel, Tora en Koran* lijkt met de keuze van de NBV tekst toch aan te sluiten 'bij wat in christelijke kring vertrouwd is.' De kans dat grote groepen joden en moslims dit commentaar ter hand zullen nemen lijkt me een illusie. Daar ligt ook mijn moeite met het commentaar. Want de 'uitgave heeft' – ondanks de keuze voor een bijbeltekst – 'niet de ambitie om een traditie normatief te stellen boven andere.' Dat lijkt op gespannen voet te staan met de geschiedenis en de aard van de drie monotheistische religies; zowel joden als christenen hebben in meerderheid vanaf het eerste begin de islam op zijn hoogst als sekte, maar nooit als vervangende/vernieuwende openbaring van God erkend. Omgekeerd ziet 90 % van alle moslims de islam als de laatste en ultieme openbaring van God, die zowel de joodse- als de christelijke traditie in zich opneemt en vervangt.
Die ongelijktijdigheid wreekt zich ook inhoudelijk op meerdere punten, omdat er naast gemeenschappelijkheid vooral tussen de joods-christelijke en de islamitische traditie levensgrote verschillen zijn, met name waar het de hoofdlijn van de heilsgeschiedenis betreft. Een ander struikelblok is de pluriformiteit van de afzonderlijke tradities; er leven binnen jodendom, islam en christendom tal van uiteenlopende ideeën over de schepping, over de rol en betekenis van Adam, over de betekenis van de wet etc. De vraag is dan hoe de auteurs tot hun selectie zijn gekomen. Zegt dat uiteindelijk niet meer over henzelf, dan over de tradities die ze weergeven.

Mij is niet duidelijk, waarom er voor een christelijke cultuur-historische benadering is gekozen? Is er geen christelijk-theologisch perspectief op de Torah? Is er bij de uitgever een bepaalde aversie tegen een theologische benadering? Is het niet juist de Torah die ook in de christelijke exegese en theologie van het Nieuwe Testament (en later de kerkgeschiedenis) een fundamentele rol heeft gespeeld? Ik denk bijvoorbeeld aan de Bergrede, de worsteling van Paulus met de wet en de manier waarop het Nieuwe Testament Jezus voorstelt als de vervulling van de Torah. Het zou de kwaliteit van het commentaar ten goede gekomen zijn, wanneer iets meer van deze traditie was verwerkt. Het blijft ook onbevredigend, dat er in

deze benadering vooral over tal van beelden en illustraties van bijbelse thema's wordt *gesproken*. Dat voegt weinig toe als je er geen voorstelling bij hebt. Afbeeldingen hebben vooral kracht wanneer ze afgebeeld worden.
Het lijkt me uiterst wezenlijk, dat joden, christenen en moslims dieper met elkaar in gesprek raken over wat zij nu werkelijk geloven en dat die discussie ook open en eerlijk gevoerd wordt. Zelf heb ik meer behoefte aan een studie, die de kernpunten van de tradities van meerdere kanten belicht en met elkaar vergelijkt. Dit boek biedt daarvoor onvoldoende materiaal. Het is vooral een handreiking voor christenen die zich bij het lezen van de Bijbel afvragen hoe sommige joden en sommige moslims over een select aantal thema's denkt.